EUROPA, EUROPA

TH.C.W. OUDEMANS

EUROPA

EUROPA

Humanisme als racisme

2021 Prometheus Amsterdam

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te achterhalen. Aan hen die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op enig recht, wordt verzocht contact op te nemen met Uitgeverij Prometheus, Postbus 1662, 1000 BR Amsterdam.

© 2021 Th.C.W. Oudemans
Omslagontwerp Sander Patelski
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4788 4

Inleiding

Dit boek gaat over Europa. Dat kan van alles te betekenen hebben. Het zou een politiek pamflet kunnen zijn, een historische verhandeling, een politicologische analyse – en het is al die dingen *niet*. Het boek gaat wel over Europa, maar pas in tweede instantie over Europa als geografische of politieke eenheid dan wel verdeeldheid. Primair wordt gevraagd naar de semantiek, de fundamentele betekenissen die nu de identiteit van Europa bepalen. Vandaar dat dit boek niet politiek, niet politicologisch, maar filosofisch is.

Terwijl mensen uit alle macht proberen om hun doelen te bereiken, samen te werken of te vechten – zijn ze altijd tevoren al omringd door betekenishorizonten die hun leven bepalen zonder dat ze daar ooit erg in hebben. Vandaar dat filosofen er zijn om zich af te wenden van de dagelijkse gang van zaken en een kwartslag te maken naar de prealabele *verhouding* tussen mensen en de hen omgevende wereld van woorden en betekenissen, de *fundamentele semantiek*. Deze is meer dan alleen de neergeslagen geschiedenis van een taal. Onder semantiek versta ik de neergeslagen betekenissporen (sèmata) van natuurlijke, biologische, genetische, culturele, historische, technologische aard, die het gebeuren binnen een organisatie (of organisme) sturen, afbakenen en beperken.

De kern van het betoog in dit boek is dat de voornaamste semantiek binnen de Europese Unie vandaag de dag die van het *universeel humanisme* is. Europa is een humane wereld. In het boek wordt geschetst dat deze semantiek onder innerlijke spanningen gebukt gaat. Het is niet zo moeilijk om die spanningen te zien. Uiteenlopende media wijzen er 24 uur per dag naar: economische crises, immigratie, bankencrises,

transfers van miljarden. Veel lastiger is het om te zien waaruit deze spanningen voortkomen, welke fundamentele uitgangspunten daarbij in het geding zijn. Die kunnen voor een oplettend filosoof naar voren treden dankzij twee wat jongere wetenschappen, de genetica en de thermodynamica.

De *genetica* wijst erop dat er geen universele menselijke soort is die in alle delen van de wereld dezelfde identiteit heeft. Volkeren verschillen van elkaar en grenzen zich daarom van elkaar af. De homo universalis is een fictie.

De *thermodynamica* benadrukt dat niet alleen organen en organismen, maar ook organisaties niet kunnen overleven zonder membranen, die de eigen energetische identiteit afschermen tegen het vreemde of vijandige.

Beide wetenschappen zijn door en door historisch: zij laten zien dat de gang van de natuur principieel onvoorspelbaar is en dat daarmee de beheersing ervan – die onvermijdelijk is zolang je gelooft in het universeel humanisme – een hersenspinsel is. Deze wetenschappen staan op gespannen voet met de meest vanzelfsprekende uitgangspunten van het Europees humanisme.

De taak van mij als filosoof is hier niet om ontwikkelingen goed of af te keuren, ethische oordelen uit te spreken of ongevraagde adviezen te geven. Een filosoof staat aan de zijlijn, en heeft een even koele als illusieloze blik – tegen de toch onontkoombare menselijke tendens tot rozerode hoop en zelfbedrog die ook hem parten blijven spelen in.

In sommige kringen is het al langer bon ton om de ondergang van Europa te bekritiseren, bezingen of alleen maar te beargumenteren. Denk aan Huntington, Caldwell, Murray en Sarrazin. Zij beschrijven aspecten van de Europese ontwikkeling of afwikkeling. Hier in dit boek gaat het om iets *heel anders*, namelijk de fundamentele semantiek die heerst over het hele Europese project als de identiteit ervan – en dat

is de semantiek van het universeel humanisme. Het is niet mogelijk om daarvoor of daartegen te zijn. Daarvoor is deze semantiek te oud en te taai – en vooralsnog te ondoorzichtig.

Het universeel-humane Europa verkeert op uiteenlopende manieren in een spagaat.

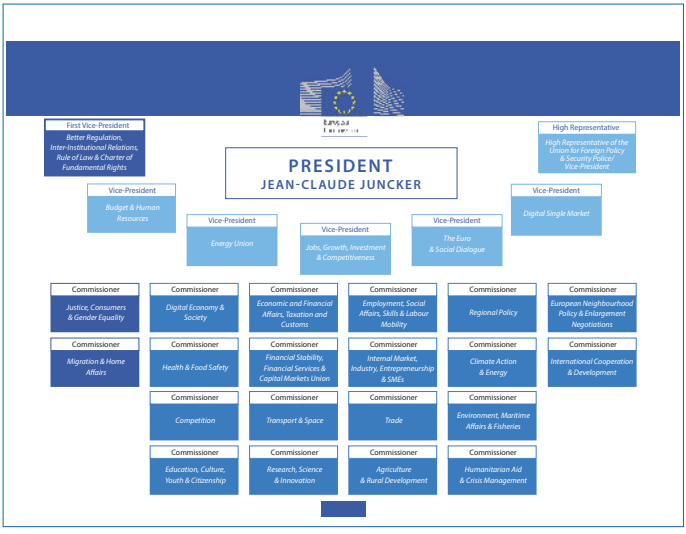
- Terwijl Europa universele pretenties heeft met betrekking tot de hele aarde beslaat het toch maar een begrensd deel van de wereld die voor het overige helemaal niet universalistisch en al evenmin humanistisch is en echt niet van plan is om dat te worden.
- Het humanisme heeft betrekking op *alle* mensen. Het gaat ervan uit dat alle mensen gelijk zijn en een even hoge waardigheid genieten – maar het heeft alleen invloed binnen een heel beperkt deel van de wereldbevolking.
- Gezien het universalisme ervan binnen een begrensd grondgebied en een beperkte bevolkingsomvang krijgen de Europeanen een probleem: zij hebben geen grond om het eigene van het vreemde te onderscheiden. Zij kunnen hun eigen identiteit niet verdedigen tegen aanvallen erop. Er is bijvoorbeeld geen goede grond te vinden om onbeperkte immigratie van vreemdelingen en vijanden tegen te gaan.
- Humane Europeanen achten zich verantwoordelijk voor de hele wereldbevolking en de hele aarde. Zij dienen de belangen van anderen. Het is de vraag of zij in die omstandigheden in staat zijn om hun eigen energetisch potentieel te handhaven.

Het humane Europa zou wel eens op zijn laatste benen kunnen lopen. Maar dat kan op uiteenlopende manieren gebeuren. Misschien gaat het aan massa-immigratie en economisch

onheil ten onder. Maar er zijn ook andere mogelijkheden: bijvoorbeeld dat Europa blijft bestaan als bureaucratische reuzenkraak die met zijn polieparmen heerst over een bevolking die als monddode gedomesticeerde vleesmassa nauwelijks nog kenmerken heeft van het voormalig menselijke.

Uiteindelijk is het de vraag of het echt Europese niet nog iets heel anders is dan het universeel humanisme – en die vraag zou een antwoord kunnen vinden *dankzij* de ondergang van het humanisme. Dan zou de mogelijkheid zich voordoen van zoiets als het echt Europese. Daar zal ik mij in een volgend werk toe wenden.

De Europese Unie omvat 28 landen en zo'n 500 miljoen inwoners. Zij wordt geregeerd door een gigantische organisatie van hooggekwalificeerde ambtenaren. De Unie zelf houdt de kaken op elkaar als het gaat om het aantal mensen dat zij

Inmiddels is Juncker vervangen door Von der Leyen

aan het werk houdt, maar sommige onderzoeksinstituten houden het erop dat, inclusief dertigduizend ambtenaren, zo'n 170.000 mensen in touw zijn voor de Unie.

Wat houdt deze organisatie bijeen? Wat zijn de uitgangspunten ervan, wat is haar ideologie? Die vraag heeft wel enig belang – de gemiddelde Europeaan weet zo goed als niets van de vertakkingen van de bureaucratische organisatie die hun regeringen en hen zelf grotendeels ondergronds, maar ook via een ongrijpbaar juridisch stelsel, beheerst.

Mannelijke chimpansees vormen stoottroepen die de eigen territoria verdedigen en andere aanvallen. De deelnemers aan deze groepen zijn dikwijls niet verwant met elkaar. Zij maken deel uit van broederschappen. Bij de gevechten die hieruit voortvloeien vallen regelmatig doden – procentueel evenveel als bij menselijke territoriale conflicten.

Killing field

Mensen zijn er niet heel anders aan toe. Zelfs jagers en verzamelaars, van wie verondersteld werd dat zij heel wat minder gebonden waren aan eigen bodem dan landbouwers, zijn door en door territoriaal ingesteld, zoals ik betoogd heb in het boek *Moeder natuur*.

Ook de moderne geschiedenis laat zien dat territorialiteit behoort tot de kern daarvan: ridders, keizers en naties bestrijden elkaar te vuur en te zwaard om iedere meter grond. Territorialiteit is een hardnekkige eigenschap die de hele geschiedenis van de mensheid tot nu toe heeft bepaald – en nog altijd.

In dit licht bezien is de Europese Unie een innovatieve organisatie. *Alle* groepen, staten en samenlevingen zijn tot nu toe territoriaal en etnocentrisch, dus gebaseerd op gedeeld *grondgebied* en gedeelde *afkomst*, wat inhoudt dat het eigene wordt onderscheiden van en afgezet tegen het vreemde. De Unie daarentegen berust op *universele humane waarden*, zoals de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van mensenrechten.

In mei 1949 kondigde Robert Schuman, een van de aartsvaders van de EU, de vorming aan van een nieuw wereldomspannend systeem:

> Wij voeren een groots experiment uit, de vervulling van diezelfde telkens terugkerende droom die tien eeuwen lang de volkeren van Europa telkens opnieuw heeft bezocht: daartussen een organisatie creëren die een einde maakt aan oorlogen en eeuwige vrede garandeert.

Sinds de rampzalig verlopen wereldoorlogen met hun tientallen miljoenen slachtoffers zijn de Europese naties inderdaad geobsedeerd geraakt door een verlangen naar vrede en

vooruitgang, naar harmonie en evenwicht. Zij zijn als de dood voor oorlog, geweld, honger en armoede. Zij zijn als de dood voor *verandering* en voor de dood – die toch de kern is van moeder natuur.

De basis van de wereldoorlogen moest wel het nationalisme geweest zijn. De Unie is dan ook een fervent voorstander van internationalisme en pluraliteit. Dat mondt uit in de virale verspreiding van de universele gelijkheid van alle mensen, ongeacht hun afkomst of woonplaats – het kosmopolitisme.

Ondanks zijn universele aanspraken is Europa territoriaal begrensd en dus omgeven door vreemde en vijandige bevolkingen. Hoe moet Europa zich dan onderscheiden van andere werelddelen? Iedereen is evenveel mens. Elk onderscheid tussen het eigene en het vreemde is verdacht als discriminatie, racisme of als poging om de voormalige *white supremacy* nieuw leven in te blazen.

Ook *binnen* Europa is de veronderstelde humane eenheid ver te zoeken. De landen waaruit de Europese Unie bestaat verschillen sterk van elkaar, zowel in culturele als in economische zin. Het zuiden van Europa houdt er een heel andere semantiek op na dan het noorden. Om de veronderstelde humane eenheid van Europa te bewaren, vooral in economische zin, ontstaan er geldstromen van noord naar zuid waarvan het maar de vraag is of die economisch te verantwoorden zijn – of ze niet op een uiteindelijk desastreuze humane ideologie berusten.

De eenheid van Europa is in hoge mate fictief – en kan alleen met enorme geldinjecties overeind gehouden worden. Inmiddels heeft Groot-Brittannië de EU verlaten. Nogal wat landen lappen de Europese overeenkomsten aan hun laars. Denk aan Frankrijks systematische ondermijning van het

Stabiliteitspact en de weigering van Oost-Europese landen om mee te doen met de toch zo humane verdeling van immigranten die beschouwd worden als vluchtelingen.

Om nog eens wat meer middelpuntvliedende krachten van recente datum te noemen:

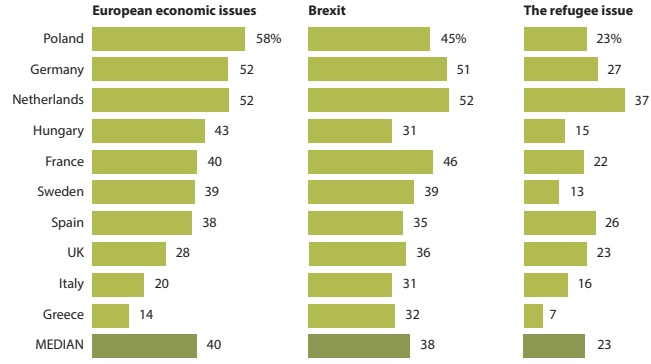
- De verdergaande versplintering van Europese naties (Schotland, Catalonië).
- Toename van eurosceptische partijen (Nederland, Duitsland, Italië, Oostenrijk, Polen, Hongarije).
- Immigrantenstromen die het sociale stelsel van de Europese naties ondermijnen en bijvoorbeeld in Nederland leiden tot een woningnood van ongekende omvang bij autochtonen.
- Diverse corruptieschandalen (dubieuze benoemingen, geldverspilling). Met name de subsidiëring van oostelijke en zuidelijke staten leidt tot een chantageachtige afhankelijkheid die met de eigen identiteit van deze staten niet te verenigen is.
- Afhankelijkheid van de moslimdictatuur Turkije die bij monde van Erdoğan het beledigen van Europeanen tot kunst verheven heeft, terwijl hij ze tegelijkertijd in de tang houdt door de dreiging miljoenen vluchtelingen over Europa te verspreiden die nu voor veel Europees geld in Turkije zijn opgeslagen.
- Toenemende afhankelijkheid van China in de race om technologie, onder meer rond sociale media, maar ook waar het gaat om de neokoloniale verovering van het Afrikaanse continent door de Chinezen.
- Allerlei vormen van censuur, die wijzen op toenemende onzekerheid bij de heersende bureaucratie van de EU, gecombineerd met nationale veroordelingen van critici, zoals Éric Zemmour in Frankrijk en Wilders in Nederland.

– De EU bestaat, ondanks de grote humane woorden ervan, als een godfather die financiële gunsten verdeelt waardoor staten ervan afhankelijk worden, en juridische en financiële straffen uitdeelt waar een staat zich beroept op zijn eigen soevereiniteit. De gigantische transferbedragen die van noord naar zuid getransporteerd worden zijn niet alleen in strijd met de EU-verdragen, maar bergen ongekende economische risico's in zich.

De Europese Unie zelf heeft in de gaten dat er iets loos is. Voormalig commissievoorzitter Juncker spreekt van een 'existentiële crisis'. Sinds 2007 is het vertrouwen van de bevolkingen in de EU gedaald van 57 procent tot 33 procent – vrijwel een halvering, zij het dat tussen 2016 en nu de meningen gunstiger zijn geworden. Maar in concreto is er weinig tevredenheid onder de bevolkingen over het beleid van de EU.

Low ratings for EU's handling of the economy, Brexit, refugees

Approve of how the EU is dealing with…

Note: Full response option wording for 'Brexit' read as 'the United Kingdom leaving the EU, also known as Brexit'.
Source: Spring 2018 Global Attitudes Survey. Q41a-c.

PEW RESEARCH CENTER

Vertrouwen komt te voet en gaat te paard

De humane en democratische gelijkheid der mensen wordt in deze wereld in het algemeen *met de mond beleden maar niet in de praktijk gebracht*. Om een voorbeeld te noemen. De Verenigde Staten kennen wel de beginselen van de gelijkheid, maar de bevolking daar is heilig overtuigd van het uitzonderlijke en missionaire karakter van de eigen staat, die zonder meer boven alle andere wordt geplaatst, zodanig zelfs dat ervan uitgegaan wordt dat eigenlijk *iedereen* in de American dream zou moeten delen. Humanisme en *America First* gaan hand in hand. Europa is echt universeel humaan, in tegenstelling tot alle andere landen zoals Rusland, China, Japan en de moslimlanden die het humanisme alleen met de mond belijden.

Hoe anders staat Europa ervoor. Aan het begin van de twintigste eeuw maakte de Franse dichter en denker Valéry (1871-1945) dit al duidelijk: het Europese heeft niets te maken met ras, taal of cultuur, maar met de *ongebreidelde wil van de universaliteit*, die zich uit in de verovering van de planeet, de universele newtoniaanse wetenschap en de ongekende economische groei via de internationale handel – geleid en opgezweept door de gedachte aan de universele menselijkheid.

Uit andere hoek, namelijk die van de oer-Duitse Nietzsche, komt hetzelfde geluid: Europese nationale eenheden zijn binnen de globalisering van verkeer, handel en de circulatie van geld tot verdwijnen gedoemd.

Maar er is een belangrijk verschil tussen Europa en andere mogendheden. Europa is het werelddeel van de Verlichting, dus van het kosmopolitisme. Europa is niet alleen de humane maskerade onder het alles overheersend nationalisme. Europeanen zijn *echt humanistisch, getuige alleen al de open armen waarmee niet-Europeanen en anti-Europeanen in Europa worden ontvangen en de niet-aflatende pogingen om an-*

dere regeringen en werelddelen te overtuigen van de superioriteit van het humanisme en de rechten van de mens, terwijl intussen Europa zelf zijn eigen verscheidenheid vernietigt tot een universele eenheidsworst met kosten waarvan de betekenis niet te overzien is.

Rond de Franse Revolutie wordt het Europees humanisme virulent. De liefde voor de mensheid was superieur aan vaderlandsliefde. Iedere vorm van onderscheid tussen het eigene en het vreemde is verdacht geworden, zeker sinds de Tweede Wereldoorlog, maar voorbereid door de Verlichting. 'Racisme' wordt momenteel in het kielzog daarvan te vuur en te zwaard bestreden. Dat geldt ook en vooral voor de godsdienst. Religies sluiten uit en verenigen niet. Zij moeten achter de voordeur om daar een even marginaal als kwijnend bestaan te leiden.

Het Europese vraagstuk begint met de kwestie van universaliteit en geografische begrensdheid: Europa staat voor de universele mensheid, maar is niettemin een begrensd werelddeel, terwijl het dat niet kan erkennen zonder zelfmoord te plegen. Wanneer Europa alle mensen toelaat die de statenbond willen gaan bewonen is het ten dode opgeschreven. Wanneer het dat niet doet, zou het moeten weten op grond waarvan deze discriminatie van de niet-Europeanen dan wel gerechtvaardigd is.

De problematiek wordt verzwaard doordat het Europees humanisme alleen gerealiseerd kan worden wanneer Europa zelf een *imperium* wordt. Van oudsher is Europa verdeeld in soevereine staten, die alle uit zijn op hun eigen belangen. Zij zijn etnocentrisch, dus niet universeel humanistisch. Daarom moet Europa, wil het kunnen slagen, een *liberaal imperi-*

um worden, zoals Wolfgang Streeck van het Max Planck Instituut het noemt. Europa kan alleen zijn eigen identiteit verkrijgen wanneer het een *hiërarchisch gestructureerd blok staten* wordt *die bijeen worden gehouden door een machtsgradiënt van een centrum naar een periferie toe*. Kern-Europa is uiteraard de as Frankrijk-Duitsland, waarbij Duitsland als het echte centrum zich als gevolg van de Tweede Wereldoorlog nog altijd op de achtergrond houdt. Zoals de CNN het kernachtig heeft uitgedrukt: 'The European Union is a French affair with German money.'

Het probleem is dan dat een imperium *asymmetrisch* is (het centrum overheerst de periferie), terwijl het humane ideaal inhoudt dat alle mensen gelijk zijn en dat machtsverschillen eigenlijk geen bestaansrecht hebben. Imperiale macht en humanisme staan op gespannen voet met elkaar. Dat blijkt wel, want het Europese imperium heet *liberaal*, dat wil zeggen dat het, althans met de mond, politieke en economische eenheid propageert, wat weer in strijd is met de macht (vooral via juridische procedures en het toekennen of onthouden van geldstromen) die het centrum uitoefent over de periferie. Dit probleem wordt vervolgens gemaskeerd door niet op economische, maar op humane gronden enorme hoeveelheden geld van het centrum naar de periferie over te brengen – wat op den duur wel eens economisch onhoudbaar kan blijken te zijn.